

Sommaren 1880 tillbragte jag i Jämtland såsom deltagare i Generalstabens geodetiska mätningar därstädes. De lediga stunder, som för dessa arbeten ogynnsamma förhållanden ofta beredde mig, brukade jag då använda för att uppteckna visor ock toner, som i dessa trakter mycket rikt förekomma, både gamla ock nya. Då hade jag ej ännu för afsikt att i Landsmålsförningarnes tidskrift få mina uppteckningar trykta, utan de gjordes för visornas egen skull ock för ro skull. En följd häraf har blifvit, att då de nu framläggas i denna tidskrift, de delvis skola synas mycket bristfälliga, nämligen med afseende på texten.

Det visade sig snart, att det i allmänhet blott var hos gammalt folk, man hade att söka värdefulla melodier. Men medan hos dessa det musikaliska minnet ännu var så lifligt, att de nästan alltid kunde fullständigt sjunga melodierna, hade de däremot oftast glömt största delen af visornas ord. Genom att från många håll hämta stycken, som kunnat fullständiga hvarandra, hade måhända något större fullständighet kunnat gifvas åt texten. Men då detta skulle dragit betydlig tid ock det musikaliska elementet för mig var hufvudsak, så uteblef ett sådant fullständigande. De fragment som., lemnas äro, så godt sig göra lät, ordagrant upptecknade. Ändringar i detta hänseende tillät jag mig endast, där de oförändrade orden skulle innebära en omening. Sådana meningslösa ord, som ej kunde tolkas med ledning af hvad jag på ort ock ställe hörde, kvarstå oförändrade i texten. Siffrorna vid verserna i ett par visor ange deras ordningsnummer hos GEIJER-AFZELIUS (Bergströmska upplagan). För de flesta upplysningar (märkta R. B.) har läsaren att tacka bibliotekarien R. BERGSTRÖM.

Med afseende på dessa uppteckningars språkliga värde får jag dessutom anmärka, dels att jag förut var obekant med det jämtska målet, dels att jag då för första gången sysselsatte mig med dylika saker.

Melodierna upptecknades efter gehör ock utan tillhjälp af något instrument, hvilket nog är det bästa sättet. Den största noggrannhet iaktogs härvid äfven i de minsta detaljer. Så har jag t. ex. alltid upptecknat de prydnader, med hvilka den sjungande utsirade den rena melodien. Att jag värkligen lyckats däruti, sluter jag af den omständigheten, att om jag föredrog en visa, såsom jag skrifvit den, allmogen kände igen »gammalvisans ton» ock uttalade sin förundran öfver att jag kunde sjunga så, som endast »gammalkärngarna brukade».

En egendomlighet som snart märktes var, att somliga sångare regelbundet sjöngo vissa toner falskt, företrädesvis skalans inledningston. Så sjöngs t. ex., såsom i visan 7 finnes antydt, i st. f. giss en ton mellan g ock giss, så att inledningstonen sjöngs för lågt. Samma sak anmärktes äfven vid fiolspelet. Men det förtjänar att påpekas, att jag hos den sångerska (visorna 18-21), som föreföll mig mest musikalisk af alla dem jag hörde sjunga, ock hos flere andra icke upptäckte ett spår af denna företeelse. Å andra sidan torde möjligen förekomsten af de gamla kyrkotonarterna jämsides med de moderna tonarterna lemna något stöd för antagandet, att ofvannämnda sångsätt grundar sig på en tonart, som är en öfvergångsform mellan de gamla ock de nya.

Följande samling innehåller
 25 vistoner 3 gätllåtar
 18 polskor
 3 valser
 4 marscher.

Visor.

1. Näktergalsvisan.

»Den förtrollade prinsessan», GA. nr 35. Kall.

4. Ack, hör du, liten näktergal, en visa jag beder dig kväda.

Dina fjäder låter jag med gull beslå,

Din hals med pärlor bekläda.

5. Jag passar ej på dina fjädrar af gull,

som jag för dig skulle bära.

I värden är jag en främmand' vildfogel,

ock ingen man månde mig känna.

7. Mig tvingar ej hunger, mig tvingar ej snö,

som faller på vägen den breda.

Mig tvingar väl mest den hemliga sorg,

som gör mig stor ångest ock möda.

8. Emellan bärg ock djupan dal

bortrinner de stridaste strömmar.

Men den, som har en fulltrogen vän,

han gånge så sent utaf minne.

10. Hon skapte mig till en näktergal,

bad mig i skogen flyga,

min broder till en ulf så grym,

bad honom i skogen löpa.

14. Ännu är jag en liten fogel,

som flyger i vida skogar;

så jämmerfult måste jag lefva min tid

ock hälst uti vinterdagen.

Detta är nästan det enda, som kunde fås ihop af de osammanhängande ord hon sjöng. Hon sjöng visan med ett svärmiskt uttryck, recitativmässigt utan säker takt, så som ofta brukas.

Hos en annan, som sjöng melodien något olika, voro orden

1. Jag vet väl, hvar där ständar ett slott,

det är så väl utsiradt

med silfver ock med röda gull

ock uthuggna stenar uppmuradt.

2. Ut i det slottet stod en lind

bland däjeliga ock sköna;

däruti bodde en näktergal fin,

som ljufligt sin tunga månd' röra.

3. Där kom en skön riddare ridandes dit,

han hörde den näktergal sjunga.

Storligen han förundrade sig,

ty det var om midnattsstunden.

4. Ock hör du, liten näktergal,
 en visa jag beder dig kväda.
 Dina fjädrar låter jag med guld beslå,
 din hals med pärlor bekläda.

5. Jag passar ej på dina fjädrar af gull,
 som jag för dig skall bära.
 7. Mig tvingar fast mer en hemlig sorg,
 som mig gör ångest ock kvida.

6. Är du i värden en främmand' vill
 ock ingen man månne dig känna,
 dig tvingar väl hunger, köld ock snö,
 som faller på vägen den breda.

8. Emellan bärg ock djupa dal
 bortrinna de stridaste strömmar.
 Men den, som har en fulltrogen vän,
 han gångar så sent utaf minne.

9. Jag hade mig en käraste bård,
 en riddare mäktig ock väldig.
 Min styfmoder kastade hastigt omkull
 för mig det jag ej hade ville 1).

(Hamnpåläggningen, v. 10-11, öfverhoppad.)

1) GA. »ty hon det ej hafva ville.» Jag hörde också: »Försynen det så hafva ville.»

12. En dag som hon så lustelig
 i rosende lund spatsera',
 min broder såg ock vredelig
 gaf noga akt uppå hanne.

13. Han grep hanne vid hannes vänstra fot
 med ulfveklo (h)in lede.
 ref ut hannes bjärta ock drack hannes blod
 ock blef på stunden helbregda.

15. Jag tackar min Gud, som hafver mig valt,
 att jag min tunga månd' röra,
 det jag i femton år ej hafver talt,
 som jag nu med eder får göra.

17. Ock bör du, liten näktergal,
 hvad jag dig månne tillbuda:
 i vinter kan du få sitta i buret mitt,
 till sommaren att åter utflyga.

18. Haf tack, skön riddar', för tillbuden din.
 Det kan då icke så vara,
 ty det förböd styfmoderen min,
 så länge som jag bär fjädrar.

20. Han gick med hänne till sitt bur,
 tillstängde dörrar ock luckor;
 hon blir till så många, underlig djur,
 som man kan höra ock spörja.

21. Först skapte hon sig till lejon ock björn
 ock så till andra små ormar,
 omsider till en lindorm stor,
 låds som hon riddaren vill mörda.

22. Han skar hänne med en liten knif,
 så blodet därefter månd' komma:
 på golfvet för honom en jungfru månd' stå,
 en jungfru klar som en blomma.

23. Nu hafver jag frälst dig af din nöd
 ock af den hemliga kvida;
 så säg mig nu din afkomst god
 på faders ock moderens sida.

24. Erejyftelens konung min fader han var,
 hans drottning min moder så bålde;
 min broder var för en ulf så grå,
 som gick på de grönaste välde.

25. Är Ejyftelens konung kär faderen din,
 hans drottning din moder med ära,
 för vist är du systerdotteren min,
 som för en nättergal månde vara.

26. Nu blifver då glädje öfver all din gråt,
 ja öfver det hela landet;
 en riddare fångat en näktergal,
 som i linden bott så länge.

2.
 Hammerdal.

Jag lefver i gudsfruktan med nöje till min död.
 Men ett är som kväljer mitt hjärta.
 En annan har bedragit min kära fästemo,
 Det må jag beklaga med smärta.
 Men aldrig i värden jag har sådant tänkt,
 Att en så stark kärleksvall blifva bortvändt,
 Däröfver jag månd' mig beklaga.

3.

»Oväntad bröllopsgäst», GA. nr 25: 2. Hammerdal.

Där stod en jungfru på brottande bärg
ock tittar utöfver ett haf://

Där fick hon se ett gångande skepp,
Där fick hon se ett gångande skepp,
Som fult med grefvar var.

2. Den lilla ock den minsta
af alla grefvar sju,
han ville med jungfrun trolofvade sig, 1)
så unger som han var.

3. Ock ungersven drager gullringarne fem
ock sätter på jungfruns hand.
4. Ack säg, ack säg, du lilla vän,
du har hittat i grönan äng.

5. Men till att ljuga för moder min
det går väl intet an.
Det är bättre att tala sanningen
ock säga ungersven i namn.

6. Ock ungersven bad sin lärare
ock till sin käraste vän 2):
Jag vill en liten tid bortres',
jag kommer snart igen.

7. När ungersven' voro bortreste,
fick jungfrun en annan vän,
som hon förut har älskade 3)
ock älskade mer igen.

8. När tre år voro förliden
ock ungersven kommer igen,
då går han upp till sin fader:
Hur mår allra kärestan min?

9. Du har varit för länge bortrester,
i dag står din käresta brud.
Men ho kan vara vännen din,
det vet allenast Gud.

10. Ock ungersven går i kammaren in
ock kammar ock krusar sitt hår.
Sen gick han upp till bröllopsgård,
alt intill där bröllopet var.

11. Ock ungersven tar bruden i snöhvita hand,
han dansade golfvet omkring;
så sakta som han dansade,
så blekna' hon på kind.

12. Hvarför är du så bleker
ock inte något röd? -

1) GA.. »trolofva sig.» -de tillsatt för meterns skull, liksom »rännade» v. 14, ock trol.
»älskade» v. 7; jfr »lillade bror» o. d. (R. B.) 2) GA. »sin allera-, sin allera käraste vän.» 3)
GA. »den hon tillförne älskade»

Det har ej talats sanningen,
det har sagts du varit död.

13. Ock ungersven gångar i kammaren in,
slog dörren efter sig;
där satte han sig på förgyllande stol
ock skref ett skiljobref.

14. Ock när som brefvet var skrifvet
ock timman var förbi,
då drog han upp sitt blanka svärd
ock rännade i sitt lif.

15. När blodet började rinna
som stridaste strömmars flod,
då drog han upp sin kammaredörr:
Kom sköna jungfru ock se.

16. Ack sen, i unga flickor,
hur ömkeligt det är,
att tala med falska tungor
ock ha en annan kär.

18. I himmelen, i himmelen,
i himmelen tränga på. 1)
Men du skall en gång få svara
för hur illa du har gjort.

Denna visa var särdeles omtykt ock sjöngs på olika melodier öfver alt i Jämtland.

4. Flickan som trampade på brödet.
Hammerdal.

En tid därefter hände sig,
Att gamla fadren dödde,
Ock modren, som så ynkelig

På käpp ock kryckor stödde,
 Bad dottren, som var tämlig rik,
 Till grafven hjälpa fadrens lik,
 Som Gud det själf befalde.

Sångerskan kunde blott denna vers. Visan finnes i ett skillingstryck.

1) GA. »i himmelens trånga port.»

5.
 Hammerdal ock andra ställen.

Af hjärtat jag dig älskar
 i all min lefnads tid.
 Men jag kan nog väl veta,
 Jag får väl aldrig dig.
 Själf hafver du mig lofvat,
 Att du skall trogen bli.
 Men jag är allt för fattig,
 Det kan vist aldrig ske.

Hvart skall jag taga vägen,
 hvar skall jag finna ro,
 när du mig öfvergifver,
 hvar skall jag finna bo,
 bland foglarna i lunden,
 som sitta på en kvist,
 likt turturdufvan klara,
 när hon sin maka mist.

Lef väl, min lilla flicka,
 till sist jag önskar dig.
 Den visan vill jag skicka
 uti din egen hand.
 Men om du vill besinna,
 hvad som hon innebär,
 så skall du se ock finna,
 att jag dig hafver kär.

6. Ungersvens visa.
 Hammerdal.

Där gingo två jungfrur uti ett grönt äng,
 ock båda så voro de så sköna.

Den ena hon var så hjärteligen glad,
Den andra var så sorgsligt bedröfvad.

Den rika hon sade till den fattiga så:
Hvarför är du så sorgsligt bedröfvad?
Har du mistat fader eller har du mistat mor
eller hafver du mistat din ära?

Inte har jag mistat fader, inte har jag mistat mor,
ock inte har jag mistat min ära.
Men jag sörjer långt mer den unge fager vän,
som vi båda hålla så kära.

Hvad lönar, att du sörjer den unge fager vän,
som vi båda hålla så kära.
Nog tar han hällre mig, som rikedomar har,
ock låter den fattiga få vara.

Den ungersven han var ej långt därifrån;
han hörde, hvad jungfrurna de talte.
Han bad upp i höjden: Min Fader ock min Gud,
säg mig, hvilkendera jag skall taga.

Ock ungersven han smög genom buskarna fram
ock tog då den fattiga i handen:
Du skall blifva min, ock jag skall blifva din,
ock vi ska' lefva lyckligt till samman.

Ock ungersven, ock ungersven, hvad tager du dig till,
som tager den fattiga i handen
ock intet tager mig, som rikedomar har
ock låter den fattiga få vara?

Ja, om jag tager dig, som rikedomar har
ock låter den fattiga få vara,
så går hon ock sörjer i alla sina dar
ock fäller de sorgliga tårar.

7.

Hammerdal:

God dag, god dag, min docka.
Är lilla vännen borta?
Beklageligt var det.
En sådan sorg ock smärta,
Bekymmer för mitt hjärta;
Ack, om jag kunde få vända
Min sorg till din tröst!

Ock prata inga konster;
 för mig du är ett mönster,
 inbilla dig ej.

Ack, om jag sådant gjorde
 ock lilla vännen sporde,
 vist gladdes du storligen
 öfver mitt fall.

Ock dig så vill jag kläda
 med sammet så röda
 ock silken så fin.

Gullringar klar ock fina,
 de skola på dig skina,
 blott endast du vill
 blifva min käraste vän.

Ock förr än jag skulle taga mig
 en sådan stor bedragare,
 en sådan, som du är;
 ja förr så skall jag sälja
 mitt lif ibland skälmar
 ock graf'va mig neder
 i stenjord ock sand.

Adjö, adjö, min kära,
 men akta på din ära;
 nu reser jag från dig.
 Men tager dig till vara
 för falska gossars skara;
 ty den har bedragit
 mång' rosande kind.

8. Olof Adelin.

»Olar Adelin» Arw. II, 76. Hammerdal.

9.

Kall. 80-årig kärng.

Jag hade här i värden ej annat än sorg.
 Men Herren Gud i himmelen han vore min borg.
 När som jag blir i nö den, så hjälper han oss;
 Han hjälper oss alla att bära vårt kors.

10.
Kall.

Ack du min vän ock ädela ros,
Jag dig vist älskat har.
Jag tänker resa bort min kos,
Men du får blifva kvar.

11.
Hammerdal.

Nästa Mikaelidag, som faller inom ett år,
Tänker jag mig till att resa härifrån.
Men ingen hafver jag, som sörjer mig då,
Ej håller det faller en tår.

12.
Hammerdal.

Ock blodet det röres i alla mina ådror,
Ock hjärtat det slår uti mitt bröst.
När som jag dina ögon fick se,
Det tändes upp en kärlekseld i mig,
Ock hjärtat det brister af tårar na så strid.

13.
Rik melodi. Hammerdal.

Ock högaste himmel ock fallande jord,
Det kostar på en yngling till att lefva uppå jord.
Att lefva uppå jorden ej roligt vara må,
Att älska en vän, som man aldrig kan få.

14.
Hammerdal.

Min mor hon skänkte mig en silfverkanna ny
Med fyra guldfötter ock stolpar däruti.
Den fylde hon med blanka riksdalrar.
Sin dotter hon ville betala.

Ock Jungfrun hon gick på kyrkogården in,
 där födde hon sig en liten arfving.
 Hon tänkte, där var ingen, som såg det,
 ock därför tog hon lifvet utaf det.

Det var min yngsta broder, som stod mig näst,
 det var min yngsta broder, som plågar mig mest;
 han satte mig i band ock i bojor.
 Gud nåde mig uslaste fånge.

15.

Jfr Arw. III, s. 472 ff. (14 verser). Hammerdal.

Tordyfveln flög i flugeland
 - Tram trideli trumma -
 Han vill' ha fluga' till äkta stånd
 - Med rosor ock med blomma.

Ock du ock jag är intet lik:
 - Tram trideli trumma -
 när du är svart, så är jag hvit
 - Med rosor ock med blomma.

Ock när du sitter i dyngkas,
 så sitter jag uppå herrefat.

Ock när du sitter i dyngerus,
 - Tram trideli trumma
 så sitter jag på ett fruekrus
 - Med rosor ock med blomma.

16.

Arw. III, s. 482 (blott en vers).

Jag fattige lappman,
 Som bor uti Lappland,
 Mellan bärg ock stenar
 Föder jag mina renar.

Brömserna sjunga,
 katta slår uppå trumma,
 fyra mösser går i dans,
 så hela jorden dundrar.

Ett, två, tre, fyra -
 Låt oss lustig vara.
 När sorgen' kommer,
 så låta hånne fara.

17.
Hammerdal.

Ock mins du, hvad du lofvade mig, ock mins du, hvad du svor?
Du lofvade mig din ära, din salighet ock din tro.
Du lofvade mig din hand, du svor trolofningsband.
Ock mins du rum ock ställe, där själen står i pant?

18.
Hammerdal.
Denna viston är anmärkningsvärd för ombytet af takt.

19.
Vid Almåsen.

20.
"En herrdag i höjden."
Vid Almåsen.

21.
Vid Almåsen.

I min ungdom det roa' mig att sjunga,
Fastän sorgen till hjärtat mig går,
För den blomstrande ungdom förkunna,
hur de värdsliga nöjen förgår.

Aldrig komma de nöjsamma dagar,
som i glädjen förflutit från mig;
då en vän jag med otro får sakna
ock med ängslan framlefva min tid.

När den blomstrande tid är förliden
liksom vattnet i forsarnes ström,
mina år ock mina ungdomsdagar
har bortrint som en tanke i en dröm.

22.
Vid Almåsen.

23.

Sjöngs fort ock gladt. Vid Almåsen.

I femton år jag vänta må,
 Ock kommer han int'gen,
 så väntar jag ändå,
 ock kommer han int'gen,
 så väntar jag ändå
 - Uti rosen.

Ja, grannar ock vänner de lade till råd,
 att vi skulle gifta vår dotter ändå
 - Uti rosen.

Måndag ock tisdag så lade de till,
 onsdag ock torsdag brygde öl ock vin.

Fredag ock lördag så gingo de omkring,
 Böndan så höllo de hedersdagen sin.

De drucko i dagar, de drucko i två,
 ock unga bruden vill ej till sängena gå.

De drucko i dagar, de drucko i tre
 ock unga bruden ville inte sängena se,

De drucko i dagar, de drucko i fem,
 ock unga bruden ville ej till sängena än.

Så kom där då in en liten stalldräng,
 han var nu så klädd uti blåa kjortelen.

Han talte där om ett förgångande skepp,
 med sidenhvita flaggor ock förgyllande ros.

Hon gångar då genast i loftet opp

--- ock såg de flaggorna blå,
 som hon hade sytt med sina fingrar de små.

Jag ser uppå ditt gullgula hår,
 att du hafver haft gullkrona på.

Jag ser uppå dina snöhvita bröst,
 att du hafver varit under annans mans tröst.

Jag ser uppå dina finger de små,
 att du hafver haft gullringar på.

Jag ser uppå din kjorteliga fäll,
 att du hafver varit under annans mans våld.

Hälsa nu hem till min käraste far,
ber honom dricka, jag håller mig glad.

Hälsa då hem till min käraste mor,
ber henne dricka, jag håller mitt mod.

Hälsa nu hem till min kära fästeman,
ber honom söka ock välja sig en ann.

Ock jungfrun hon lade sig i rödgalonens famn,
hon vakna inte opp förn i tredje konungs land
- Uti rosen.

24.

"Sjunga-Lars"-visan.

Visa diktad af Sjunga-Lars. 100 verser, hvaraf blott följande ihågkommen:
Kall.

Jag föddes hit till värden
I fattigdom att vandra
Ock ibland falska vänner
Som får bland ulfvar gå.
Bedröfvad jag går
Med sorgfulltår,
Ock mina glada dagar
Ej mera återstår.

25.

Gräshoppsvisan.
Hammerdal.

Gräshoppan uti skog ock mark
Har hela sommaren spelat öfver.
Då sakner hon, hvad hon behöfver,
när vintern kommer sträng ock kall.

Lärd af en lapp-pojke. De två öfriga verserna förglömda.

26.

Vid Almåsen.

Farväl, du Hallens kompani!
Farväl, farväl rätt innerlig.
Farväl, min moder, syskon all!
Farväl, farväl i Jesu namn.

Olika död, olika graf,
i fjäll ock strand, i bärg ock haf.
Men det faller oss ju lika godt,
när själen har i Gud ingått.

Gätlåtar.

27.
Vid Almåsen.

28.
Hammerdal.

29.
Hammerdal.

Polskor.

30.

31.
Hammerdal.

32.
Hammerdal.

33.
Hammerdal.

34.

35.
Hammerdal.

36.
Hammerdal.

37.
Hammerdal.

38.
Oviken.

Sägner förtäljer, att en pojke lärt sig denna polska af näcken.

39.
Oviken.

40.
Oviken.

41.
Oviken.

42.
Hammerdal.

43.
Hammerdal.

44.
Hammerdal.

45.
Frösön.

46.
Frösön.

47.
Frösön.

Valsar.

48.
Hammerdal ock Kall.

49.
Hammerdal.

50.
Kall

Marscher.

51. Bröllopsmarsch (svansången). Hammerdal ock Offerdal.

52. Frukostlåt vid bröllop. Hammerdal.

53. Bröllopsmarsch.
Offerdal.

54.
Från Anjeskutan i Kall.

Anmärkningar.

2. »Jag lefver i gudsfruktan förnöjder till min död», ofta trykt, t. ex. i *Twänne Kärleks-Wisor*, Ups. 1794. 11 stanser.

4. Förekommer ytterst ofta i skillingstryck. På K. bibl. finnas af visan trykt ensam 44 upplagor; trykt med andra är hon än oftare. Har bidragit till att hos vår allmoge underhålla den vördnad för brödet, som är så allmän.

5. Ofta trykt. Innehåller i *Fem stycken nya Kärleks-Wisor*, Falun 1840, 11 stanser.

6. Återfinnes i *Fem mycket wackra Kärleks-Wisor*, Lund 1835. Visan har där 11 stanser; den första lyder:

Två flickor de gingo åt rosendelund
att plocka de blommorna sköna ;
den ena var glad utaf hjärtats grund,
den andra bad' sorgen fått röna.

10. Återfinnes i *Tre nya, eftertänkliga och rara Kärleks-Wisor*, Jönk. 1815. 8 stanser.

11. Mycket ofta trykt, t. ex. i *Tre mycket wackra Kärleks-Wisor*, Göteb. 1841; har här 11 stanser.

13. En ofta trykt kärleksvisa (t. ex. *Tre Kärleks-Wisor*, Kalm. 1859). Det är i denna visa den bekanta stansen förekommer: »Om dagen i mitt arbete är du uti mitt sinn'.»

20. Mycket ofta trykt, t. ex. i *Trenne öfwer måttan Wackra och upbyggeliga Andeliga Sånger*, Gefle 1783.

21. *Wisa*. (*Sjunges som: Huru kan jag wara nöjder*). Upsala 1847. - *En wackrr Kärleks-Wisa, författad af en Dal-dräng*, Umeå 1848 ock Skellefteå 1850. Begynnelsebokstäfverna i de 16 stanserna gifva namnet I a n E r i k L i n d q w i s t.

23. Synes vara en förvirrad röra af flere visor, t. ex. Skön Anna o. a.

R. B.